

## KIHUNYT VULKÁNOK FÖLDJÉN, SZŐLŐSOROK KÖZÖTT... – A HEGYALJA ÉS ZEMPLÉN

A Kárpátok gyűrűjén belül kialakult, Visegrádi-hegységtől Hargitáig húzódó *vulkáni öv* részét képező Tokaj-Zempléni-hegyvidék arculatát, lakóinak életét évszázadok óta meghatározza a különböző *ásványi nyersanyagok* bányászata, az *erdők* és a *vadállomány* hasznosítása, illetve vulkáni eredetű talajokhoz és speciális mikroklímához kötődő, kapcsolódó kisipari és kereskedelmi tevékenységeket is felölelő *szőlő- és borkultúrája*. A 17-18. században hazánk egyik leggazdagabb területének számító vidéket sokféle nép lakja, de egyúttal a *magyar történelem és kultúra* több kiemelkedő személyisége és eseménye is e régióhoz kötődik. Sziklaormokon pózoló magányos várak, félreeső völgyekben megbújó falvak és hegységperemi vásárvonalon sorakozó, élénk forgalmú kisvárosok világa ez...

### 1. Ismerkedjünk meg a Zempléni-hegységgel a Turista Magazin beszámolóján keresztül.

Négyfős csoportokban dolgozva gyűjtsétek össze a hegység legfontosabb geológiai és természetföldrajzi adottságait!

#### Geokéktúra a Zempléni-hegységben

#### Öt dolog, amiért a boron kívül is érdemes Tokajba jönni

Az összegyűjtött információkat rögzítsétek kulcsszavakkal, majd rendezzék csoportokba vagy készítsétek gondolattérképet!



Ahol a hollóházi porcelán születik

Egy nap a Zemplén fővárosában

közetek  
ásványkincsek  
felszínformák  
éghajlat  
vízrajz  
területhasználat

**2. Vulkanai hegyvidékeink gazdasági hasznosításának több évszázados múltra visszatekintő tradicionális eleme a hidrotermális ércesedés hatására kialakult nemes- és színesérc bányászata.** A hegyvidék legfontosabb bányavárosa az "Aranygombos" jelzővel illetett Telkibánya volt, melynek *arany- és ezüstabányái* a XIII. századtól a XIX. század végéig működtek. A középkori Európában vezető arany- és ezüsttermelőnek számító Magyarország érctelepeinek jelentős része idővel kimerült, így a XIX-XX. században a hangsúly mindinkább egyéb ásványkincsek, jelen esetben a *nemfém ásványi nyersanyagok és építőkövek* bányászatára helyeződött.

a) Az Internet segítségével gyűjtsétek *nemes- és színesérc-termelő bányavárosokat* a középkori Magyarországon: keressétek meg e településeket történelmi atlaszokban! Milyen közös jellemzői voltak e bányavárosoknak?

b) Az ércbányászat és kohászat gazdasági jelentősége fontos szerepet játszott abban, hogy 1735-ben *Selmecbányán* jött létre a *világ első bányászati-kohászati profilú iskolája*, ami az I. világháború után a mai Magyarország területére költözött. Járjatok utána, hogy mely hazai egyetemek folytatói a „selmeci hagyományoknak”!

c) A Zemplén bővelkedik *nemfém ásványi nyersanyagokban*, melyek bányászata ma is számottevő. Ezek a **kaolin**, a **bentonit**, a **zeolit** és a **perlit**. Társítsátok a megfelelő nyersanyag nevét az egyes képekhez és rövid leírásokhoz! Hol foglalkoznak a Zemplénben e nyersanyagok kitermelésével és feldolgozásával napjainkban?



1. Speciális riolit- vagy dácitváltozat, melynek kiváló hő- és hangszigetelő tulajdonsága miatt fő felhasználója az építőipar. Alkalmazzák emellett például gyepterületek talajjavítására és kertészetekben, valamint olajszennyeződések kezelésére a környezetvédelemben.

2. Hevítés hatására víztartalmát veszítő ásványcsoport, mely molekulaszűrőként viselkedik: takarmányozási adalékanyagként, szennyvíziszap kezelésére és nehézfémek megkötésére, kerti tavak szűrésére, utak jégmentesítésére, szagelszívásra is használható.

3. Agyagfajta, melyet vízmegkötő képessége miatt főként olajkutatúrásánál fúróiszapként alkalmaznak, de például a hobbiállat-tartásbanalomként, a gyógyszeriparban tabletták felületét síkosító adalékként, az élelmiszeriparban csomósodás-gátlóként is használják.

4. A porcelánföldként is ismert anyagásvány fő felhasználója a kerámiaipar.

d) Tekintsétek meg a Sárospatak közelében található *Megyer-hegyi tengerszemről* készült videót! A film alapján foglaljátok össze, hogy miként jött létre a képződmény, illetve mi adta az itt folytatott tevékenységek gazdasági jelentőségét! Miért nem tekinthető természetföldrajzi értelemben tengerszemnek a tó?

### 3. Tokaj-Hegyaljáról szinte mindenkinek a bor jut az eszébe – de mit is takar az itteni borkultúra és miért a Világörökség része? Az alábbi idézet és a linkek segítségével dolgozzátok fel Tokaj-Hegyalja történetét!

A magyar szőlőiparnak, sőt általában a magyar iparnak egész világszerte leghíresebb terméke a tokaji, vagyis tokaj-hegyaljai bor lévén [...] és pedig annál inkább, minthogy az orosz, lengyel, svéd, porosz és bécsi, sőt az angol udvaroknál Tokaj dicső nectárja már pár század előtt, kivált a XVII-ik században s különösen Nagy-Péter czár és II. Ágost lengyel király uralkodása idejében, fölötté nagy becsben tartatván, magyar diplomáciai ügyek eldöntésénél is mint ajándék fontos szerepet játszott, s mint igen kapós argumentummal nem egyszer fordítottatott vele, általa jobbra az ország sorsa.

(II. Rákóczi Ferencz szőlőművelési szabályzata, 1700-ból – Thaly Kálmán, 1879)

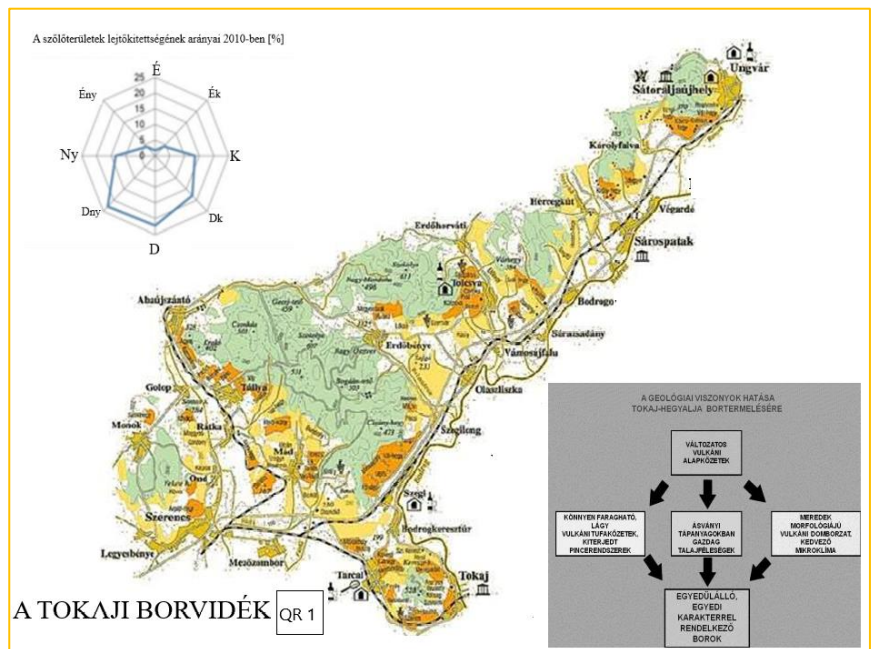


- Mikortól, milyen történelmi eseményektől válik Tokaj-Hegyalja legjelentősebb történelmi borvidékünké?
- Milyen betelepítések hatnak a történelem során a borkultúrára? Hogy jelennek meg ezek napjaink településneveiben?
- Kitől származik a „Vinum regnum rex vinorum” mondás? Milyen magyar történelmi eseményhez köthető ez?
- Mit jelent a „Bor-Trianon” kifejezés? Hogy alakult a tokaji borokhoz köthető eredetvita?

### 4. Nézd meg a Tokaji-Hegyaljai borvidéket bemutató videót (QR 1) és gyűjtsd össze milyen földrajzi fekvésből adódó természeti adottságok azok, amelyek leginkább hozzájárulnak a borkultúra sikerességéhez!

a) A QR 2 kód segítségével dolgozd fel a borvidék természeti adottságait! Koncentrálj a földrajzi helyzetre (éghajlati adottságok, vízhálózat), közzetani adottságokra és a talajviszonyokra!

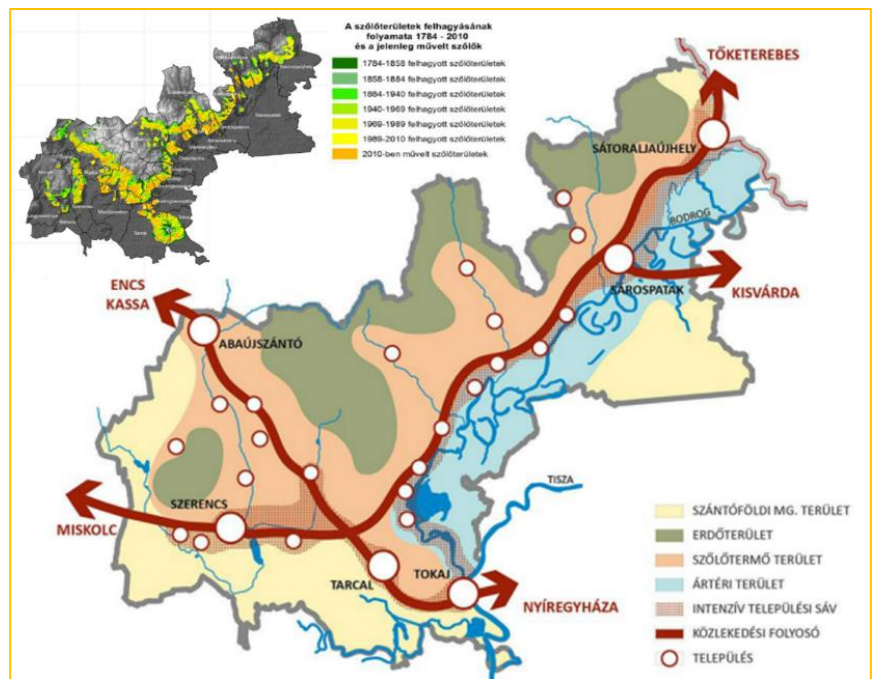
b) A Tokaj-Hegyaljára vonatkozó területhasználatot bemutató ábra (előző tanulmányaid és az internet) segítségével válaszolj az alábbi kérdésekre!



- Milyen telepítő tényezők hatására jöttek létre a borvidék települései?
- Milyen tengerszint feletti magasságokban található a szőlőültetvények? Hogy változott ez az idő előrehaladtával?
- Google Maps koordináták segítségével határozd meg a borvidéket háromszögben lehatároló három „sátorhegy” (Kopasz-hegy, sátoraljaújhelyi Sátor-hegy, abaújszántói Sátor-hegy) pontos helyét!
- Térképen mérd meg légvonalbeli távolságukat, majd készíts közúti útvonaltervet, hasonlítsd össze az így kapott távolsággal! Magyarázd a különbséget!

### 5. A KSH adatainak segítségével dolgozd fel a térség bortermelésének jellemzőit! Helyezd el a magyar borvidékek között a Tokaj-Hegyaljai terület, szőlőtermelés, legmagasabb termésátlag és a 2014-es bormennyiség alapján!

- Keresd meg a borvidékre leginkább jellemző (azonosítható) szőlőfajtákat! Melyek ezek a fajták? Rajzold oszlopdiaagramra a legnagyobb arányban termesztett szőlőfajtát! Miben látod egyedinek a Tokaj-hegyaljai szőlőtermesztést?
- Nézz utána mi eredményezhette a 2010-es év alacsony termés mennyiségét!



**6. A képen látható „szófelhő” a Tokajhoz kapcsolódó, gyakran használt fogalmakat mutatja!**

Párokat alkotva válasszatok közülük egyet-egyet és internet segítségével magyarázzátok meg őket! Az általatok kiválasztott fogalmak magyarázatát 3-5 mondattal (esetleg egy-két diás prezentációval) mutassátok be a többieknek!



**7. A már említett Turista Magazin egyik cikke „lakatlan, zöld szigetként” hivatkozik a Zemplén középső részére, ami a földrajzi adottságokból adódó zártágra utal.** Ha ezt a zártágot kiegészítjük a fővárostól való távolsággal, a közlekedési folyosók hiányával és a határmenti helyzettel, egyértelműen látszik, hogy miért nincsenek – a Hegyalja nagyobb városait leszámítva – igazán szem előtt a zempléni települések, noha kultúrtörténeti, táji és idegenforgalmi szempontból is számos érdekességet tartogatnak. Az alábbi feladatokban ezekkel az értékekkel ismerkedhettek meg.

- a) Turistatérképek és internetes keresés segítségével azonosítsátok a képeken szereplő településeket, helyeket!  
b) Próbáljátok őket minél több szempont szerint csoportosítani (pl. településtípus, közigazgatási szerep, elhelyezkedés, látványosság, kultúrtörténeti jelentőség)! Lehetőség szerint bővítsétek is a listákat egy-egy hellyel!



**8. Az előző feladat utolsó három képe nem véletlenül került egymás mellé, hiszen ezek hungarikumok, illetve a Magyar Értéktárban nyilvántartott nemzeti értékek.**

A "hungarikum" egy gyűjtőfogalom, amely a magyarságra jellemző, kiemelésre méltó értékeket jelöl. A róluk szóló törvény 2012. január 1-jén lépett hatályba. Az internet segítségével válaszoljatok a kérdésekre!



- a) A Hungarikumok Gyűjteményébe több lépcsőn, egy alulról szerveződő rendszeren keresztül lehet bekerülni. A lépcsőket az ún. Nemzeti Értékpiramis jelöli. Melyek ezek a lépcsők?
- b) A hungarikumokat különböző érték kategóriák szerint rendszerezik. Keressétek meg a Tokaj-Hegyalja területéről listán szereplő 4 hungarikumot és ezek kategóriáját! Ezek közül az egyik az UNESCO világörökségi listáján is szerepel. Melyik ez?
- c) Nézzetek utána, vannak-e lakóhelyeteken olyan értékek, amelyek hungarikumok vagy az értékpiramis valamely értéktárába tartoznak! Elgondolkodhattok azon is, hogy van-e olyan érték, amit méltán lehetne javasolni.

**9. A 7. feladat utolsó képéhez kapcsolódó település más miatt is országos ismertségnek örvend: itt található Magyarország leghosszabb összefüggő túraútvonalának, az Országos Kéktúrának (OKT) az egyik végpontja.**



a) Tekintsétek meg az Index Bakancslista első epizódjának bevezető részét! Mi volt a sorozat előzménye? Mi lehet a sorozat célja?

b) Látogassatok el a Kéktúra honlapjára és csoportokban gyűjtsetek információkat az alábbi témakörökben! (Készítsetek gondolattérképet!)



- TÖRTÉNET
- CÉLOK
- SZAKASZOK
- TÁJEGYSÉGEK
- RÉSZVÉTEL
- KARBANTARTÁS
- GAZDASÁGI-TÁRSADALMI HATÁSOK



c) Ismerkedjétek meg a túraútvonalakon használt jelölésekkel! Melyik mit jelent?

d) Tegyük fel, hogy osztályotok teljesíteni szeretné az Országos Kéktúra vagy Kékkör iskolátokhoz legközelebb eső szakaszát a tavaszi szünetben. Milyen tervezési-szervezési feladatokra (pl. közlekedés, szállás, ütemezés) lenne szükség ahhoz, hogy együtt teljesíteni tudjátok a távot? Hány nap alatt lenne teljesíthető a táv?

Készítsetek rövid tervet az osztályban tanulók fizikai állóképességének ismeretében! A tervezéshez használjátok a Google Maps-et, a [turistautak.openstreetmap.hu/](http://turistautak.openstreetmap.hu/) weboldalt, a [www.termeszettjaro.hu/hu/](http://www.termeszettjaro.hu/hu/) applikációját és a Bakancslistás videók vonatkozó epizódját!

